

Journaal gehouden op de landtocht met voorkennisse der Hooge Overigheit alhier, in gezelschap van Johan Christiaan Eyseloor, Adriaan Louw Adriaanz, Barent Frjyn, Frederik Wjssman en Klaas van der Westhuyzen, van Cabo de Goede Hoop, naar de Grootte Kibier, noordoosten aan de Grootte Kibier, noorden aan tot aan de Rhenius Berg bij de natie genaamd Pamras, begonnen den 17den September 1791 en volboerd den 20sten Juny 1792 te weten :

1791 ¹⁾.

Den 17 Sep. Heeft den ondergeteekende Willem van Reenen, ²⁾ zijne reise aangenoomen van de Caap met chaise ³⁾ en vier paarden, in gezelschap van Vaartje Eyseloor, na de plaats van Johannes van Nieuwkerk, geleegen in de Koebergen; gereeden 5 uren.

18 do. Na 't Zwartland, ter plaatse van Jan Rust, genaamd het Klijgat; gereeden 7 uren.

19 do. Aldaar overgebleeven, wanneer Adriaan Louw, Adriaansz. by den onderget. is gekoomen om voorm. togt meede te doen.

20 do. Uit het Zwartland na de Zwarte Fontein, ter plaatse van Johannes Laubscher, ⁴⁾ gereeden 3 uren.

21 do. Van de Zwartefontein na de Matjesrivier, geleegen over de Bergrivier; gereeden 4 uren.

22 do. Van de Matjesrivier na de Kruis, ter plaatse van Reinier Baljon; gereeden 8 uren.

1) Afgedrukt in: *Het Zuid-Afrikaansche Tijdschrift. Februarie 1889.*

2) Willem van Reenen en zijn broeders Sebastiaan Valentijn, Dirk en Jacob, behoorden tot een energieke familie, die veel gedaan heeft tot ontdekking van het nog onbekende binnenland. William Paterson vermeldt Willem en Sebastiaan als tochtgenoten. Hun ouderlike woning stond te Rondebosch. (*Op. cit. p. 99*). De Van Reenen's en hun vriend Pieter Pienaar waren olifantjagers van naam. Jacob was in 1790 en 1791 op zoek geweest naar overlevenden van de Grosvenor.

3) Men denke hier niet aan de Hollandse boeresjees, maar wat nog in Zuid-Afrika heet „Kaapse kar”, een rijtuig op twee wielen, plaats biedend voor hoogstens acht of negen mensen, bespannen met een of meer spannen paarden of muilieren.

4) De familienaam wordt nu ook Loubser geschreven.

23 *do.* Van de Kruis na de Bergenvalleij, ter plaatse van Johan Engelbregt; gereeden 3 uren.

24 *do.* Van de Bergvalleij over de Eijlant Fonteinsberg ¹⁾ na de Jakhalsvalleij, ter plaatse van Hendrik van Zeijl, gereeden 5 uren.

25 *do.* Van Jakhalsvallei naar de Olijphantsrivier, ter plaatse van den ondergeteekende; gereden 6 uren.

Deze 41 uren met de chais gereeden kan met de ossenwagen gerekend worden op 60 uren, zijnde ondergeteekende van voorz. dato tot den 5 October overgebleeven ten einde zig tot de reize te prepareeren.

6 *Oct.* Van de Olijphantsrivier met 2 ossenwagens na de Grootte Fontein; gereeden 13 uren.

7 *do.* Van de Grootte Fontein naar de plaats van de wed. Pieter van Zijl; gereeden 10 uren.

8 *do.* Van voorz. wed. van Zijl naar de plaats van Albert van Zijl; gereeden 4 uren.

9 *do.* Van meern. Albert van Zijl door de Oliphantsrivier naar de Remhoogte; gereeden 4 uren.

10 *do.* Van de Remhoogte naar de Eilandsfontein genoegzaam geen water gehad; gereeden 15 uren.

11 *do.* Van de Eilandsfontein naar de mieren Casteel; ²⁾ gereeden 5 uren.

12 *do.* Overgebleeven, twee Hottentotte gehuurd tot aanwijzing van de weg naar de Grootrivier.

13 *do.* Van de mieren Casteel naar de Zwarte Doornrivier; gereeden 12 uren.

14 *do.* Van voorz. Doornrivier na de Groenerivier ter plaatse van Gerrit Coetzee, gereeden 9 uren.

15 *do.* Van voorz. Groenerivier na Brackefontein ter plaatse van de Wed. Cornelis van den Westhuyzen; gereeden 8 uren.

16 *do.* Overgebleeven ter plaatse voorsz., terwijl de rijdpaarden weggeloopt waaren.

17 *do.* Van de Brackefontein, intusschen de paarden weeder gekreegen, naer de Kleine Namaquaskraal, waarby een trekos omgerijld die kreupel was; gereeden 4 uren.

18 *do.* Van de Kleine Namaquaskraal na de Kamiesberg; gereeden 6 uren.

1) Lees: Elandfonteinsberg.

2) Quantum mutatus ab illo! Meerhoffs Kasteel tot Mierenkasteel verworden!

19 en 20 do. Overgebleeven de trekossen te doen rusten en de wagens te repareren.

21 do. Van de Kamiesberg na de Matjesfontein, gereeden 6 uuren.

22 do. Van voorsz. Matjesfontein na de Cousie of Buffelrivier ; gereeden 6 uuren.

23 do. Van voorschreeven Buffelrivier na de $\times$ oro $\times$ kap of droge flackte ; gereeden 7 uuren.

N.B. voorsch. kruisjes beteekenen het klappen met de tonge.

24 do. Van voorsz. grasvlacte naar de Kleine Kooperberg ; gereeden 8 uuren.

25 do. Aan voorsz. Kooperberg overgebleeven, wanneer den basterd Klaas van der Westhuijsen aangekoomen is met ossen en wagens om de togd mede te doen.

26 do. Van voorsz. Kooperberg naar de Van Wijkkraal, wanneer Fredrik Wijsman aangekomen is meede met ossen en wagens om de togd mede te doen ; gereeden 4 uuren.

27 do. Van voorsz. Van Wijkskraal na de Brakkefontein ; gereeden 6 uuren.

28 do. Van de Brakkefontein naar $\times$ - hou- $\times$ - ois of Platte Klip ; gereede 4 uuren. N.B. In 't geheel geen waater gehad.

29 do. Van de $\times$ - hou- $\times$ - ois of Platte Klip na de Ezelsfontein ; gereede 7 uuren.

30 do. Van voorsz. Ezelsfontein naar de Comp. doordrift 1) in de Groote rivier, dewelke wy gelukkig doorgekoomen zijn, het water niet dieper als 30 duym ; gereeden 4 uuren.

31 do. Van voorsz. doordrift noorden aan na de Sandfontein op de Onsabees, geen water voor 't vee ; gereeden 9 uuren.

1 Nov. Van meermelde Sandfontein na de Varte drift of Navoula-bees ; gereeden 5 uuren.

2 do. Van gemelde Varte drift na het Warme Badsrivier, wanneer Barend Freyn en Pieter Brand by de waagens gekomen zijn om de togd meede te doen ; gereeden 8 uuren.

Van den 2 tot den 7 do. Overgebleeven, de trekossen laten rusten, en werden en zijn dus verder voorsz. Badsrivier op ; gereeden 6 uuren.

8 do. Eeven voorsz. rivier verder op tot na de Koregaas, gereeden 7 uuren ; vervolgens tot den 18 vertoefd, wanneer Barend Freyn zijn vee gelaaten heeft, terwijl hy Freyn zijn vee niet aan deeze zyde

1) Compagnies wagensdrift, zie hierboven bl. 32, 34 en 78.

van de rivier laten konden wegens de overvloedige meeningte van roovende Bosjesmans.

18 do. Van de Coregaas voornd, na de Hariep bigos Craal ; gereeden 4 uren. N.B. Deeze is de plaats daar de heer Hendrik Hop met zijn geselschap en landtogd naar de Kaap is teruggekeerd ¹⁾).

19 do. Verder voortgereeden zonder waater ; afgelegd 6 uren.

20 do. Wy dan voortgereeden tot na de Roode Blom ; afgelegd 12 uren. N.B. Deeze naam voorsz. is door den ondergeteekende gegeeuen, omdat den zuid-oosten wind aldaar eeven zo fel als aan de Kaap waaijd ²⁾). Geen water voor de trekossen, kommende bij het water zeg nauwlijks 10 à 12 menschen haar genoeg drinken en niet meer.

Even gem. nagt hebben wij het ongeluk gehad, dat er drie leeuwen onder de trekossen en rijpaarde zijn gekomen, hebben 3 paarden en 4 ossen en resteerende 3 paarden en eenige ossen verjaagd en na twee daagen zoekens gevonden, dezelve nagezien en bevonden dat er 12 ossen vermist zijn, vermoedelijk door de Bosjesmans weggeroofd.

Zooals ook eerstgem. nagt de Bosjesmans bij ons geweest zijn omme tabak te vraagen, dat zij gekreegen hebben en beloofden bij ons te blijven, egter in dienzelfden nagt geëchappeerd ; hebben intuschen de ossen en paarden in 4 daagen geen waater gehad.

23 do. Van voorsz. Roode Bloem naar de Dasjes Fontein, hebben goed reegenwaater gehad, en gereeden 7 uren.

24 en 25 do. Overgebleeven om het vee te laten rusten.

26 do. Van voorsz. Dassenfontein na de Koeboes bij een gat met reegenwaater ; gereeden 3 uren.

27 do. Van voorsz. Koeboes door de zogenaamde Hel (deze naam is door den onderget. gegeeuen ter wege het een allerslimste weg is voor ossen en wagens, nooit bij den ondergeteekende in d' veld zo gevonden), egter goed waater, zijnde een fontein dat in een rivier legd genaamd de Sougays ; gereeden 7 uren.

28 do. Bij de Sougays of Asrivier hebben wij waater moeten graaven ; gereeden 7 uren.

29 do. Van voorsz. Sougays na de Gamoysrivier ; gereeden 4 uren. N.B. Hier zijn niet veel leeuwen ; hebbende waaterplaatzen, vertoefd, en de basterd Jan Sieberd laten ontbieden om de weg aan

1) Zie hierboven bl. 43, op 26° 18' Z-Br.

2) De plaats Roode Blom bij de Kaap, zie hierboven bl. 11.

te wijzen naar het land der Dammerassen, 1) dewelke mij afraade de togt naar voorsz. Dammerassen niet te doen voor en alleer dat het gereegend had, terwijl het onmogelijk was om door te komen, terwijl er in drie jaaren geen reegen gevallen was, dat men op de fonteinen niet gaan konde zooals ondervonden heb, hebbende wij toen gereolveerd na de Modderfontein te rijden, ter plaatse van Guilliam Visagie; gereeden 10 uren. En aldaar vertoefd tot den 27 December. Gemd. Visagie heeft mij veel plaisier aangedaan en goede Hottentotte meede gegeven om mijn togt te volvoeren.

28 do. Van de Modderfontein na de Hykaregap of Clavrehoudrivier; 2) gereeden 14 uren. Hier hebben wij een renoster gereeden. 3)

29 do. Van voorsz. Carrehoudrivier na de Visrivier gereeden 6 uren. Hier twee daagen stil geleegen, terwijl een slavejongen zwaar ziek wierd en weeder een renoster geschoten.

1792.

Den 1 Jan. Van de Visrivier voormeld na de Nieuwrvier en nu hernaamd Nieuwe Jaarsrivier, gereeden 6 uren. Aldaar aangekoomen zijnde, vonden geen druppel water, dog dienzelfde nagd reegende het, geluk dat voorsz. rivier zijn loop nam. 4)

2 en 3 do. Stil geleegen en vooruit 2 Hottentotten gezonden om na waater te zien, egter niets gevonden.

4 do. Van voorsz. plaats een ander cours moeten neemen zonder water na de Groote Vischrvier; gereeden 8 uren.

5 do. Van de Groote rivier bij een plas met reegenwater uitgespannen; gereeden 5 uren.

6 do. Van de voorsz. plas na de Visrivier; gereeden 3 uren.

7 do. Overgebleeve om een dergebrooken waagen te reparieren.

9 do. Van de Visrivier naar de Leeverrivier 5) of Eyn x kaap; gereeden 8 uren.

10 do. Overgebleeven terwijl een basterd Hottentot zwaar siek wierd.

11 do. Van de Leeverrivier na de Buffelsfontein; gereeden acht uren.

12 do. Van de Buffelfontein na de Renosterfontein; gereeden 6 uren. Alhier hebben een renoster geschoten.

13 do. Van de Renosterfontein na de Leeverrivier; een cameelpaard geschoten; gereeden 6 uren.

1) Damaras of Ovaherero, dus niet behorend tot Boesmans of Hottentotten.

2) Lees: Karree-houtrivier.

4) De bedoeling is: het reegende gelukkig, zodat...

3) Lees: geschoten.

5) Of Leeuwerivier?

Linschoten XII.

14 do. Van de Leeverrivier naar het Bosjesmangas; gereeden 10 uren. Alhier een renoster geschoten.

15 do. Van de Bosjesmangas na de Klipfontein of Hankayson; gereeden 10 uren.

16 do. Van de Klipfontein na de Visrivier; gereeden 7 uren. Hier hebben wij 10 buffels geschoten.

17 en 18 do. Stilgeleegen.

19 do. Van de Vischrivier na de Som of Kalfsrivier; gereeden 10 uren; geen water; een renoster geschooten.

20 do. Verder voort gereden 6 uren; zonder water.

21 do. Van de Kalfrivier naar de Sommers of de Sackrivier; geen water; een renoster geschoten; gereeden 11 uren.

22 do. Van de Zackrivier naar de Badsrivier; geen waater; gereeden 11 uren.

23 do. Van de Badsrivier naar de Rheniusberg; ¹⁾ gereeden 4 uren. Transportuuren te zaamen 412 uren.

Deeze berg legd in het landstreek der Key Dammerassen, ook eigen geweest aan denzelven, maar thans zo hebben zig de Numaquas ²⁾ of Goedousie ³⁾ meester van het land gemaakt, een der fraayste landstreeken dat aan deeze uithoek ontdekt heb. Aan deezen bergh, ontspringd een kostelyke batwaater, welk waater de hitte heeft om een stuck vleesch gaar in te kooken. Meede is er zo veel waater aan deeze berg dat men een stuk land van vijff of zes mudden zaad zouden kunnen bewaateren. Ook bevind zig alhier een kostelijke kopermein. Den voorsz. nagd van den 23 hebben de Numaquas ons aangedaan, twee Hottentotten vermoord en één zwaar gekwetst.

Op den 24 daaraan volgende, hebben wij aldaar acht renosters doodgeschooten. Aan voorsz. Rheniusberg zijn wij van den 23 Januarij tot den 14 Feb. stil geleegeen, en aldaar verlooren gegaan en verrekt ⁴⁾ agt en twintig ossen van den ondergeteekende. Van de Rheniusberg is door den ondergeteekende afgezonden landwaarts in: Pieter Brand met zeven basterd Hottentotten na de Camaka Damaras, die binnen een maand weeder retored ⁵⁾ zijn gekoomen, hebbende van voorsz. berg 15 daagen rijzens afgelegd, wanneer dat ze resolveerde om terug te keeren, terwijl haar rijd en draag ossen alle

1) Genoemd naar Johan Isaac Rhenius, waarnemend Goeverneur van 24 Junie 1791—3 Julie 1792.

2) Cf. hierboven Deel XI bl. 90.

3) Goudousie vermoedelik, naar de rivier Goudous; zie hierboven bl. 78 en 81.

4) Gestorven; nog wordt dit woord in Zuid-Afrika van beesten gebruikt.

5) Retour.

verrekt zijn door swaare droogtens en niets ontdekt, als alleen wanneer dat zy vijf of ses dagrijzens van voorsz. Reniusberg geweest waaren, een meenigte wilde volkeren gezien hadden, die van niets anders leevden als van veldvrugten, veel gelijkenis van de Bosjesmans hebbende, dog dezelve spraak voerende als die der Numaquas. Dan van de Damrassen, eenen natie aan de Numaquas onderworpen, swarter in couleur als de Mosambicquers, een natie die geen schaapen of runderen hebben en tot hun voedsel niets anders genietende als van wortels en uyntjens en gom van de doornboomen, en by deze spyzewerkzaam, dat zo wanneer zij vleesch willen hebben tot voedsel, zo smelten zij koper tot armringen en coraalen, die voor vee aan Numaquas verruyld werden, en zijn zelfs dienstbaar aan de Numaquas als slaaven. Den ondergeteekende heeft de Damaraas laten afvraagen waarom dat ze geen vee en hielden eeven als de Numaquas. Dog de Damaraas andwoorden, dat ze vee hadden gehad in meenigte, zo schaapen, bokken als runderen, maar dat de Numaquas zig van al het vee meester gemaakt hadden en zo indien dat ze nog wat mogten hebben de eigenaars van het vee doodslaan en het vee wegroofden. Zij verhaalden teffens daarbij dat ze voortijds zig teegen de Numacquas te weer gesteld hebben, maar zedert het ijzer bij de natie der Numaquas heeft toegenomen, dat se veel pijlen en assegaaijen hebben, die se van de basterd Hottentotten ruijlen, teegens de Numaquas natie niet konden ageeren. Ook wierden wy door de Damrassen verzekerd dad nog neegen dagryzens van de plaats myner terugreise een volk woonden, die der Commakka Dammerassen, eeven zo onweerbaar waren als de eigentlyke Dammerassen voorschreven, hebbende niets anders tot teegenweer als een stav hout kirrie by ons genaamd, en hunne messen die ze gebruiken, is een harde steen, die zy lieden weeten af te slaan met een scherpste,¹⁾ zijnde dit hunner lieden snywerk tot slagten als andersinds. ²⁾ Deze landstreek is rijk van koper; hoe gaarne den ondergeteekende de reise na deese Commakka Damraas heeft willen doen, zoo was er geen mogelijkheid doordien de ossen mager, onegaal en zober er uitzaagen. De wegwijzer die expresse meede genomen, op de derwaards reise vermoord, [zeide] in die vier jaren geen reegen geweest, ook de grootste armoede en elenden in dat landstreek regeerden. Ja zelfs

1) Bedoeld is „zo dat een kant het scherpst is.”

2) Een belangrijke plaats over de Damara. Er werden dus stenen wapenen gebruikt. De Berg Damara waren Bantoe van afstamming, Hottentotssprekend en levend als Boesmans. Ze noemden zich Hau-Koin (= de echte mensen).

by de Damraas, wat van meede gebragd hebt, in getal zo veele gestorven zijn, dat ze geen meester hebben kunnen worden om hunne dooden te begraven.

De Damraas gaaven meede te kennen en zelfs de Numaquas, dat indien de Numaquas beesten hebben willen, dat ze dan na de Com-maka Dammerassen gaan en ruylden of roofden zoo veel als zijl. wilden hebben of vervoeren konden.

Dus van de Rheniusberg aangekoomen zijnde op den 14 Maart op de plaats genaamd de Modderfontein en aldaar moeten over blijven tot den 23 April om reedenen dat van de zestig ossen voor eigene privee niet meer hadde als ses ossen, dewelke of verrekt of door de Bosjesmans tot drie reise zijn geroofd geworden; dan ofschoon den landman Gideon Visagie mij gaarne ossen wilden geeven, zo waaren zeer maager en armoedig, terwijl zijn vrouw van de Modderfontein na de Kaap en weeder na huïjs neegen maanden toegebragt had op de reise. En om mijn reise dan wijders Caabwaards voort te zetten was ik in de noodzakelijkheid om ses van mijn beste schiedgeweeren te verruijlen voor ossen, bovendien van hun lieden geleend tot aan de Corregeas bij Barend Freijn.

Inmiddels na mijn vierdaagsche vertrek van de Modderfontein, den basterd Hottentot in naame Salomon Kok bij mij gekomen, brengende mij 30 goede trekossen en wijders mij verzeld agt daagen reisens, vervolgens door Barend Freijn geholpen tot op de Camiesbergen met ossen.

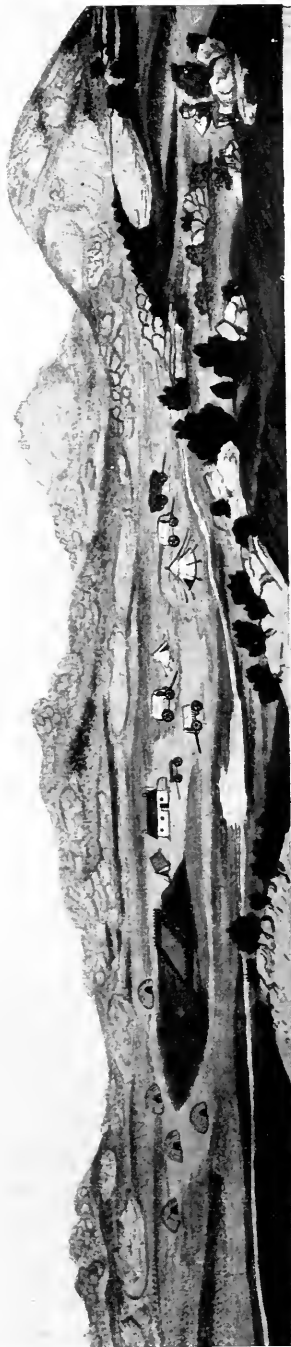
Op deeze her en derwaards reizen zijn doodgeschooten 65 renosteren en 6 cameelpaarden en in geval dit geluk niet getroffen hadden, zo zouden de togt-geselschap gevaar gelooopen hebben van honger te sterven. Door Giedeon Visagie is aan den ondergeteekende voor reise provicie meede gegeven elf beesten en twintig schaapen thien beesten van de basterds van Modderfontein op hoop daarmee te zullen strekken. Denzelven Numacquas capitain die den ondergeteekende heeft aangedaan en de Hottentotten van den ondergeteekende vermoord, bragten aan mij drie slagbeesten en vier schaapen, met verontschuldiging dat het zijn jaagersgedaan hadden en dat ze nu gevlugd zijn. Bij mijn terugkomst aan de Nieuwe of Nieuwe Jaarsrivier heeft zij ¹⁾ een Numacquas capitain laten vinden met naam van Noubels, thans hernaamd van de basterd Hottentotten Roode Mos; deezen capitein hoord het land van Gammoys tot aan de Somijs of Calfrivier

---

1) Lees: zich.

Hermanus
Engelbrecht.

ge ligt van een veeplaat in het kleine namaqual land. op de 30ste 4de orte. 70 n. v. van de Caap.
 zynde de bergen hier gene teddingen, maar heeft grote ronde klippen, de hoogste
 dese. 52.62 met den de zee.

Plaats van Hermanus Engelbrecht.

en dit volk word genoemd de Keijkous of de Groote Kou. Deeze capitain liet bij mij vraagen of het waar was dat de Godousies mij aangedaan hadden en Hottentotten van mij vermoord hadden, wat ik liet beandwoorden met ja ! toen resolveerde gemelde capitain zig om de Godousies te beoorlogen, maar dit wierd door mij aan hem afge raaden van niet te doen, dat het hun lieden vergeeven was, omdat ik wederom in meeninge was, weeder een togt derwaards te doen. Deeze capitein Roode Mos verseekerde mij, zo indien ik een togt wilde doen, hij met zijn volk tot een bedekking my zouden gelijden en liet mij tot een present geeven vier slagst beesten.

Dus van den 23 April tot den 29 Mei zijn wij op den weg geweest van de Modderfontein tot op de Camiesberg. Bij Hermanus Engelbregt hier, is het bijna weeder zo ongelukkig gegaan als te vooren, hebbende bijna al de ossen verlooren door armoede en gebrek van weide en water, hebbende in thien daage reizens maar eens waater gehad. En zo indien op de Camiesberg bij de voorz. Engelbregt door dien braaven veldman niet en was geadsisteerd geworden, zoo met ossen als provisiën, groote nood hadde moeten leiden ; tog heb dank de zeer goede Engelbregt playsierden mij in allen deelen.

Van voorz. Engelbregt naar mijn plaats genaamd de Zeekoevally, in 12 daagen reizens, of gedaan met frisse ossen, alzo dat ik op 20 Junij gelukkig op mijn plaats aangekoomen ben met verlies op mijne reize her en derwaarts van een honderd en veertig ossen.

Oliphants rievier, den 21 Jan. 1792.

(Getek.) WM. VAN RHEENEN.

Accordeert met zijn origineel

(Was get.) EDS. DANIËLS.

[19]

**Journal, ¹⁾ door mij, Sebastiaan Valentijn van Rhee-
nen, gehouden van de reis gedaan met het
schip de „Meermin”, Capitein Du Menie. ²⁾**

3 Jan. 1793 vertrok ik met gemelde bodem om 11 uuren van de reede. Op het schip waaren meede mijn broeder Dirk van Rhee-
nen, Pieter Pienaar, een knecht en Hottentots en twee lijffjongens, onze
ordres van de hoog edele heeren Commissarissen Generaals Neder-
burgh en Frekenius, ³⁾ waaren de noorderkust af te vaaren tot na de
Walvisch baay, die geleegen legt op 22 of 23 graden, om zekere
baay op te zoeken, die overland aan mij bekend was 12 à 14 schoften
over de Grootte rivier, bij welke baay zig een Namagwas capitein op-
houdt met naame Ynemand, alwaar wij verwagteden, dat zig den
burger Barend Vreyn en Wysman zouden bevinden, die hun onder
handteekening aan den achtbaaren heer gezaghebber Rhenius en aan
mij beloofd hadden den 1e Jan. 1793 bij voorn. Ynemand te zullen
weezen om ons van daar met zekere mijne te Convoyee te zijn, ⁴⁾
welke Ynemand meede bekend was aan Vrein en Wysman door ge-
zigten ⁵⁾ en welke men dus hoopte dat ons na die mijnen adsisteeren
zoude met waagens, ossen, paarden enz.

7 Jan. Bevonden wij ons des voordemiddags omstreeks van agt
uuren langs de kust, dezelve vertoonde zig hier als men van de west
komt op de Z. breedte van 27 graden 28 minuten, een à 1 $\frac{1}{2}$ mijl uit
de wal na gissing aan de zuydkant, dor, droog, zandig en klippig
land, alwaar men niet zoude kunnen landen. Wij naamen om 12
uuren de cours en verheid O.N.O. $\frac{1}{4}$ O, 10 mijl bevonden zuyder
breedte 27 graaden en 28 minuten, wij meenden nog Tomsons eiland
binnen te loopen, maar wierden verhinderd door de stilte, alsmeede
door de opkomende nagt, staaken dus verder in zee.

8 Jan. Stuurden wij regt op de wal aan, des anderen daags ver-
kenden wij een eiland, welke wij sustineerden Tomsons eiland te
zijn, maar konde door de schraal wind niet daarboven koomen, toen
resolveerde de capitein om de noordkant binne te loopen, loodden op

1) Afgedrukt in *Het Zuid-Afrikaansch Tijdschrift*. Maart 1889.

2) François du Miny, een Frans zee officier, was aan de Kaap gehuwd met een juffrouw
Neethling. Hij had in 1781 bericht naar Ceylon gebracht van de uitgebroken oorlog met
Engeland.

3) Kapitein S. H. Frykenius en Mr. S. C. Nederburgh.

4) Bedoeld is: „om ons naar zekere mijn te convoyeren.”

5) D. i. „van aanzien.”

de diepte van 25,20 tot 8 vadem. Wij zaagen dat wij niet konden binnewerken om op de ankerplaats te koomen, gingen toen om 12 uuren ten anker tusschen de vasten wal en Tomsons yland, zaagen daar ten anker leggen een kleine boot en een schuit, die op ons aan kwamen rooyen, waarop zig bevond een Amerikaansche schipper, met naamen Cohoen, 1) een stuurman en vier gemeenen, die ons berigteden geen water aan land te zullen vinden, als slegt en ondrinkbaar. Gemelde stuurman, met naame Chesterfield, [was] van London, die hier was gebleeven om zijn profijt te doen met de bood en zes man om robben te slaan. De Americaansche schipper Cohoen had zijn laading met robbevellen reeds weggezonden met een schooner genaamd De Betzie met eenige duizend robbevellen. De wind kwam intusschen zoo sterk door dat zij genoodzaakt wierden bij ons aan boord te blijven; zij verzogten aan den heer Du Menie, dat haar 'n helsboot in het schip mogt geheezen worden, en met het opheysen brak hun wheesboot 2) middel van malkander; zij verhaalden ons dat een Engelsch schip drie achtereenvolgende jaaren wel 21,000 robbevellen van het eyland gehaald hadden. Ik vroeg aan de Engelsche stuurman Chesterfield hoe ver hij meende dat de mond van de Grootte rivier of caap Woltes 3) van Tomsons eyland over land gaans zoude weezen; hij dagd dat het niet verder zoude weezen als vier dagen gaans, vermits de Americaansche schipper vier man van hem op een eyland afgezet had, geleegeen tusschen caap Woltes en Tomsons eyland, die bij hem genoemd wierd Cleret eiland, 4) daar de Engelsche stuurman meede op geweest was, waaruit men zag dat men veel verder daar van af moeten weezen.

9 Jan. Gaf de heer Dumenie hun de schuit om na hun boodt te gaan, en om 10 uuren des morgens kwaamen zij met de schuit en hun boodt aan boord en bragten ons vogeleyeren en jongen robben tot een present; wij verzogt hun of zij met haar boot onze manschappen, die wij gaarne aan de wal wilden hebben, aldaar wilden bezorgen, waarin zij bewilgden. Mijn broeder en ik, Pieter Pienaar, de knegt en zeeven Hottentotten, voorzien van kruyd, lood, kraalen en tabak, gingen toen gezamenlijk meede, met intentie om Pienaar en het volk daar te laten informeeren of zij geen natie konden opdoen, die misschien gehoord had dat er Christenen voorbij waren

1) Foneties voor Colquhoun.

2) Een kleine boot is blijkbaar bedoeld.

3) Kaap Voltas.

4) Claret island?

met een brief aan Vreijn, die Pienaar aan de te ontmoeten natie moest afgeeven om dezelve aan gemelde Vreyn, als zij van hem hoorden te bezorgen, waarvoor zij een goed present zoud bekoomen. De inhoud van den brief was, dat wij aan Tomsons eiland waaren en zo wanneer Vreyn hier mogte koomen, wij naar een haave verder noordwaarts laagen na gissing 2 schoften door de zandige weg. Zodra Pienaar en het volk aan land gezet waaren met de schuijt, die ons de heer Du Mine ten dien ijnde, meede gegeeven had, wierden wij ook van intentie ons aan de wal te laten zetten; dan er ontstack eene deinsigheid in de zee met een sterke wind waarop wij van intentie veranderden te meer daar wij gewaarschuwd wierden van de Engelsche stuurman om te maaken, dat wij weeder aan boord quamen, want dat het weer dikwijls zo weezen, en zo waayen kan dat men in geen 8 of 14 dagen met kleine vaartuigen vaaren kon. Wij ligten toen het anker van onze schuijt, om ons zo schielijk moogelijk weeder naar het schip te begeeven, die wij niet weeder vinden konden, als met het doen van drie snaphaanschooten te doen, om weeder sein van het schip te hebben, hetwelk geschieden met het luiden van de klok en twee canonschooten, waarop wij aan boord kwamen met een zeer heevige wind en onstuijmige zee, en een dikke nevel zodat men op twee scheeps lengten kwaalijk het schip sien kon leggen.

10 Jan. Bleeven wij stil leggen met een sterke zuidoosten wind.

11 Jan. Gaf Pienaar sein om hem af te haalen, waarop de Engelsche boot, en onze schuijt hem ging afhaalen, met heel onstuijmig weer; hij verhaalde ons vier uren van de wal een kraal Hottentotten aangetroffen te hebben bij een brakke fontein. Zij wisten niet dat er eenige Christenen voorbij getrokken waren, Pienaar bezorgde hun de brief met waarschuwing indien het mogt gebeuren dat zij eenige Christenen hoorden, zij dezelve brief moesten overgeeven. Zij zeiden ook aan Pienaar, dat zo hij met hun meede gaan woud, twee schoften van daar bij een kraal Hottentotten zouden brengen, die een meenigte van vee hadden, maar zij hadden geen zin om na het schip meede te gaan. Pienaar vereerde hun ook wat tabak en kraalen, de kraal Hottentotten was sterk, groot en klein vijff en dertig stuks. Zij geneerde zig meest met opgespoelde noordkapers; de fontein legt oost ten noorden van de plaats, daar wij met ons schip ten anker laagen, bevonden het district dor droog land met zwaare zandduine, waaren om 12 uren de zuyd breedte bevonden 26 graaden 58 minuten. De Amerikaansche schipper verhaalde ons, dat de Engelsche vissers voor ettelijke jaaren uit het

district van Thomson eilandt een Hottentot met geweld gevangen en meede naar Engeland genoomen hadden, waarvoor zij weder na drie jaaren hem terug aan hun gebragt hadden, waaruijt men supposeerde: dat dat de reeden was, waarom zij niet met Pienaar niet meede naar boord wilde gaan.

12 Jan. Beraad de heer Demenie de baaken aan Tomsons eiland te zetten, vermits wij geen baaij aan de vaste wal maar een openbaar strand vonden, daar men niet gemakkelijk konden landen, daar men in tegendeel aan Tomsons Yland een groote mijl van de vaste kust met de scheepen in veiligheid liggen kon, die baaij wierd genaamd Elisabetsbaaij. De Americaansche schipper verhaalde ons, dat op 26½ graad meede een baaij was daar men zeeker voor alle winden liggen kon. De Americaansche schipper stuurde diezelfde dag de schuit met 2 man naar twee eilandjes [om] robben te slaan, die tusen Tomsons eilanden en de baaij daar men 's anderen daags vertrekken zouden, geleegen zijn.

De voorn. Americaansche schipper verzogt de heer Dumenie met het schip 's anderen daags meede te gaan om zig verders bij het eiland, die men dicht voorbij moest seilen en daar zijn volk op zouden weezen te laten afzetten. Hij verhaalde meede dat hij van een Engelsche capitein gehoord had, dat dezelve voor drie à vier jaren op 21 graaden ten anker geweest was, bij een rivier daar hij goed water gevonden had.

13 Jan. Des morgens om 6 uren vertrokken wij van Tomson's eiland, passeerde omtrent de helft van de baaij, daar wij dien dag heen gingen, de twee eilandjes daar de schipper daags te vooren de twee man heen gezonden had, waarvan een de naam voerde van Bemgen eiland.¹⁾ Hier wierd de Americaansche schipper van zijn intentie afgeleid want de wind kwam zoo sterk door dat de schuit hem niet van ons schip kon afhaalen, was dus verpligd de reis meede te maaken; hij verzogt aan de heer Dumenie een kanonschoot te laten doen, tot een sein, dat zij met de schuit het schip volgen moesten, van intentie, om als de wind noorde door kwam weeder naar de eilandjes terug te keeren. Wij zaagen voor de mond van de baay een rond uitsteekende klip een merk als een baak boven op staan, kwamen om 12 uren des middags in de baay ten anker op elff vadem waater op de breedte van 26 graaden en 30 minuten.

16 Jan. 2) Zond ik Pienaar de knegt en de Hottentots na de wal

1) Zou weer een Penguiniland bedoeld zijn?

2) Lees 14 Jan.

met wat kraalen en tabak om te zien of hij geen natie kost op doen, en zig na de situatie en gelegenheid te informeeren, waar wij waaren, en of zij zomtjids niet van Vreijn gehoord hadden dat hij voorbij was, met een brief om aan Vreijn zoo hij daar of daar bij ons was of koomen mogt dezelve dan af te geeven.

15 Jan. Gingen wij een $\frac{1}{2}$ meijl dieper in de baay leggen op 6 vaadem water, hier wierd het schip vertuijd : wij zaagen benoorden ons een tweede baay een halve meijl verder van ons schip, die na gissing wel $1\frac{1}{4}$ meijl dieper het land inloopt voor welke baay drie eilanden leggen bij de Americaansche schipper bekendt, het buitenste eiland waar zig veel robben op bevonden voerde de naam, de Seel eiland, 1) de middelste die van Baree eiland en het eiland dat het naaste in de baay legt die van Fox eiland. De Americaansche schipper verhaalde ons ook dat hij daar met zijn schip geleege had, en dat dezelve voor alle winden bevrijdt ligt en men daar met de zwaarste scheepen leggen kan. Des s' nademiddags om 1 uur gingen wij met den heer Dumenie naar de wal na een swart uitsteekende heuvel, die een quart uur van ons af was, van waar wij aan de wal gingen was Z. half O. van waar ons schuyt geankerd lag, vonde dezelve swartagtig, swaar van gewigt, en mineraals, eeven aan de andere zijde van de zwarte heuvels vond men een zoutpan, daar na gissing wel een groote honderd mudden zout in lag, men kan ook zien dat de scheepen die daar van tijd tot tijd aan waren geweest zout uitgehaald hadden, twee Hottentots van Pienaar kwaamen meede omstreeks van 5 uuren over ons schuyt en lieten twee à drie schooten doen, de schuit ging om ze te haalen, zij zeiden ons, dat Pienaar aan de overzijde was, en om de schuyt liet vraagen, stuurden hem toen de schuit welke met hem en het volk des avonds aan boord kwam; hij verhaalde ons, dat hij ettelijke uren het land ingegaan was, maar dat er geen moogelijkheid was dieper in het land in te koomen, door de zwaare zuyd oosten winden, en zandduinen en omdat hij onbekend was, geen waater meede had gevonden. Spoorde in zijne terugkomst een Namagwaskraal op, die dicht aan de haaven lag, zij verhaalde aan Pienaar, dat zij van Europeeschen wisten, die zig in het land ophielden waaruit men opmaakte dat het eene Gideon Visatie moesde weezen en eene natie daar Pienaar hun naar vroeg, genaamd de Kykogwas, aan ons bekend. Zij zeiden ons dat zij drie, vier dagen van ons af laagen de cours O.N.O. dewijl dit zeggen veel

---

1) Seal island.

ligt in onze zaak gaf maakte ik daaruit op dat wij de mynen nog ver agterlijk waaren.

16 Jan. Gingen wij gebroeders Pienaar en de zes Hottentotten met de boot na de wal na de plaats, alwaar Pienaar daags te vooren bij de kraal Hottentotten of Namagwas geweest was, met intentie, om naader van hem het een en ander te vernemen dat dienstig in onzen reis zijn konden. Bevonden de distantie van het schip na de wal twee à twee en een halve mijl. Wij gingen gezamentlijk na de kraal Hottentotten dan daar komende zaagen wij tot ons leedweezen dat zij denzelven ogtend vertrokken waaren, vonden bij hun kraal een klijn uitgegraaven gat in 't zand, daar een weinig ondrinkbaar waater in was, vonden bij de kraal ook eenige stukken van agaad, die op het zand laagen, waarvan wij eenige stukken meede neemen, vonden het distrikt mede droog en dor, geen lover of garst, en voorts met swaare zandduinen bedekt; wij vertrokken hier weeder met onzen boodt met intenties om weder naar ons schip te keeren, maar bevonden de stroom en zee zo sterk, dat wij verplicht waaren naar 't Zeel eiland te gaan ankeren, dat naar gissing een half mijl van de wal gelegen legd, wij gingen op het eiland met behulp van de schipper Cohoen die zig daags te vooren met zijn twee bijhebbende menschen op het eiland had begeeven om robben te slaan: wij vonden veel robben op het eiland 't welk na gissing een half mijl groot in zijn omtrek zijn zal.

17 Jan. Bleeven wij op het eiland om reeden dat het weer hand over hand toenam; voorm. schipper adsisteerden ons met waater en eeten want wij hadden ons maar voor een dag geproviandeerd.

18 Jan. Des morgens met het aanbreeken van de dag, zaagen wij dat het weer eenigzins bedaard was; wij gingen toen in de boot, de Americaansche schipper beloofde ons naar te zullen koomen, en ons met de schuijt aan de vaste wal te zetten, zodra hadden wij ons niet in de jol begeeven of de boot ging weeder onder zeil. Wy waaren van intentie van daar over land naar ons schip te gaan, dat wel agt uren ver gaans van ons schuijt te voet gaans is, omdat men voor het weer vreesden, maar wij zaagen wel haast dat wij in onze meening bedroogen waaren doordien wij door de zwaare branding niet landen kosten; wij waaren toen genoodzaakt met de kleine jol, die overlaaden was na ons schip te gaan. Het weer was toen nog eenigsints passabel, maar nadat wij twee derde van onze reis gevorderd waaren ontstond er uit het Z.O. zo een sterk weer, dat alle die in de schuijt waaren niet anders dagten als te vergaan. Wij hadden

twee en drie keeren de jol bijna vol waater, de uithoozer brak met uithoozen meede in duigen, wij moesten toen met onze hoeden het waater uithoozen zooveel meester worden kon, en toen gingen wij met levensgevaar overstaadigt¹⁾ onder de wal, roeyden naeder onder de wal. De schipper resolveerde om de jol op de klippen te zetten en reusseerde daarin, dat wij tusschen een schuur van een klipbank aan de wal kwamen des morgens ten 7^{1/2} uren. Wij behielden meede de jol, die de schipper gemeend had te moeten verliezen, haalde toen de jol verder op de klippen en gingen om 4 uur van hier over op ons schip; 't weer bedaarde ook en de heer Dumenie zond de schuijt; des avonds om 7^{1/2} uren kwaamen wij aan boord. De schipper verhaalde ons meede, dat hij voor een paar jaaren in de Walvischbaaij geweest was bij de kraal Hottentotten of Namagwas, dat dezelve wel een honderd beesten bezaaten, hetwelk een troost voor ons was, meende zeeker, dat wij draagossen voor ons zoude te ruijl krijgen, om door dezelve in het sand te geraaken, als het op de plaats niet was daar de Namagwas capitein Ynemand of Vreijn zig bevond en dat men daar een veel beeter land zoude krijgen.

19 Jan. Kwam de boodt aan boord; des smorgens om 6 uren was dezelve in de mond van de baaij ten anker gegaan en was zijn roer gebrooken; de luitenand van der Rees verhaalde meede, dat hij nooit slimmer in d'gevaar geweest was om te vergaan. Des smorgens ten 8 uren zond de heer Dumenie na de wal om wat zout en 2 zakke van de zwarte erts te haalen.

20 Jan. 's Morgens ten 6 uren ging de heer Dumenie met de schuit na de wal om de baaken te stellen op een uytsteekende hoek. Gaf aan dezelve den naam van Hollandsche hoek, die de twee baayen van een scheid, daarmede de baaken gestookten wierd, en genaamd de Beschermerhaven. Des morgens ten 11 uren kwam de heer Du Menie weeder aan boord, liet klaarigheid maaken om onder zeil te gaan, en gingen des avonds om 7 uren onder zeil na de Walvischbaay, meenden dat het de plaats was, daar men Vreyn of captn. Ynemand aantreffen zoude, en ten anderen omdat de tijd meede verliep wijl wij aan Verrijn beloofd hadden, dat hij den zeevende Januarij na ons moest uitzien, alsmeede dat wij Hottentotten de kust noordwaards af stuuren zouden, dat zo ik te laag verzeil, wij tijding van hem konden bekoomen. De heer Du Menie getuigde meede dat het een van de veiligste haavens was die in dit land bekend was.

---

1) Over stag?

23 Jan. Gingen wij ten anker des avonds ten 6½ in de Walvischbaay.

24 Jan. Vertrokken wij weder en gingen twee uuren dieper de baay en leggen ten anker, op 6 vadem waater wierdt het schip verduydt. Wij gingen om 11½ uuren met al mijn manschappen aan de wal, sloegen daar een tent op; ik zond Pienaar met de Hottentots in het land, om van de natie bij ons te brengen. Pienaar kwam om 4 uuren des middags weeder aan onze tent en wilde liever des smorgens met den dag bij de natie gaan wijl hij niet raadsaam vond in de nacht bij dezelve te gaan; mijn broeder en ik gingen weeder aan boord. Pienaar beloofde 2 uuren voor den [morgen] des anderen daags met zijn bij zig hebbende Hottentotten na de kraal te gaan van de natie en hun eenige geschenken te geeven en verders een partij van hun meede naar onze tent te brengen.

25 Jan. Des morgens vroeg zag men een geheele trouw van de natie bij onze tent van het schip. Wij gingen immediaan na de wal met de schuyt, nam eenige presenten voor hun meede; zodra wij aan de wal kwaamen, namen zij alle de loop van de tent, en bleeven een tijd lang staan op een zandheuvel, maar een oogenblik daarna kwaamen zij zingende en springende weeder terug. Ik deelde direct aan hun uyt eenige kraalen, wat tabak tot present en een teeken, dat wij vriende waaren; ik had twee man bij de tent gelaaten met geweer. Zij wilde voordat wij aan de tent kwaamen met geweld daarin, maar vreesde voor de geweeren, die zij in de handen hielden. Wij hadden niemand die met hun spreken kon, want Pienaar was met de tolk naar de andere kraalen gegaan. Zij bleeven omtrent een uur bij ons, en gingen toen weder na hun kraalen; des middags om 4 uuren kwam Pienaar met een gantsche troep van de natie bij ons. Wij gaaven hun eenige geschenke. Zij noemde zig Namagwas, daar zij ook meest meede overeen kwamen, zoo van taalle als haar spraak, ik liet hun door de tolk vraagen of zij van geen blanken wisten, die zig hieromtrent ophielden, waarop er een uit de hoop was die verhaalde, dat hij van een andere kraal ettelijke dagen hier vandaan woonde en was koomen kuijeren, en wees ons dat sig strand langs, zuid oost op, een blanke bevond. Ik deed hem door Pienaar en de Hottentots tolk meede vraagen, of aan hen niet eene Ynemand bekend was, waarop hij de tolk het woord uit de mond nam, zeggende dat het een capitein was, die zig meede zijld oost van ons ettelijke daagen bevond, ik beloofde hem veele geschenken te zullen geeven, als hij tijding aan de blanken konden geeven, dat hier menschen waaren, die hem

spreken wilden. Ik maakte een brief klaar immediaat aan Vreijn, en wilde hem die overhandigen om die verders aan de blanken te bezorgen, maar hij wilde dezelve niet accepteeren, maar beloofde ons mondeling raport aan de blanke te brengen, en verder dat hij de blanken bij ons zoude meede brengen. De gantsche bende vertrok intusschen, en hij wilde meede niet langer blijven. De andere natie beloofde ons des anderen daags beesten en schaapen te zullen brengen en dezelve aan ons te verruylen, daar zij niets ver ¹⁾ meede bragten en deden niet als beedelen, en op alles wat men hun ook vraagen, wilde zij geen antwoord geeven. Wij lieten hun zeggen, dat wij als vrienden kwaamen en waarom zij niet met ons spreken wilde, maar alles kon niet helpen; ik gaf den capitein eenige geschenken, hem zeggende ik dezelve verders niet geeven zoude, indien zij ons geen draagossen en slagtvée bragten. Ik vroeg ook na Ynemand, dewelke wel bij hun bekend was, maar zij wilde ons geen voldoende antwoord daarop geeven, nadat zij nog eenige tijd gezeeten hadden, stonden zij op en gingen heen.

27 Jan. Naamen het besluit des anderen daags op reis te gaan, voornoemde Ynemand op te zoeken, en stuurde des ogtends om 7 uren onse Hottentots na hun kralen, en liet hun vraagen of daar een stuk à 10 à 12 waaren, die zig aan ons wilden verhuren, de goederen te dragen en meteen de weg te wijzen, waar zig Ynemand bevond, wyl zij ons geen draagossen bezorgden. Dat wij een rijkelijke betaaling zouden geeven; onze Hottentots kwamen wel met een vijftig Namagwas gewapend bij ons, zij beloofde ons des anderen daags te adisteeren met wat zij konden. Wij gaaven hun opnieuw presenten van kraalen en tabak in dit vertrouwen, dat zij aan hun woord voldoen zouden. Zij zeiden ons ook dat zij wel zouden willen blijven tot des anderen daags om de reis met ons meede te maaken, maar dat zij eerst afscheid van hunne vrouwen en kinderen wilden neemen.

28 Jan. Stuurden men opnieuw onze Hottentotten na hun kraal, wyl men hun niet zag opkoomen; des agtermiddags kwamen onze Hottentotten met een sestig stuk Namagwas gewapend, met drie koebeesten en twee kalveren en 5 schaapen naa ons toe koomen, wij verwagtede nu, dat alles zoude reusseeren; die zig voor den capitein uijtgaaff was ook present. Wij maakten intusschen klaarigheid om op reis te gaan, liet de drie paarde voor ons opzaadelen en de ver-

---

1) Lees: van.

dere goederen klaar maaken die zig ¹⁾ voor ons meede dragen zouden; ik ruilde van den capitein 2 koebeesten en een kalf, vijffschaapen en liet hem zeggen, dat hij den anderen dag de anderen twee beesten over op ons schip moesten brengen, dat zij die op ons schip waaren, de twee beesten ook van hem ruijlen zouden en dat het vee dat ik nu van hun geruijld had meest voor zijn volk was, die mij de weg zoude wijze en 't goed helpen draagen, daar ik hun goed voor betaald had. De capitein verruijldde mij ook een snoer koopere kraalen, die hij mij verzeekerde dat ik ²⁾ zelve niet zeer verre Suijd oosd van ons op gesmolten wierd, alwaar een mijn van dat metaal was, zoals alles in gereedheid was en te paard wilden gaan zitten in 't vertrouwen dat zij onse goederen meede zoude neemen, en dezelve draagen, waaren zij intusschen bezig een beest dat de wildste van de drie was met assegaaijen in de bouten te steeken, om haar langs die weg op de loop te krijgen, hetwelk ook geschiede en door het andere vee gevolgd wierd, die zij quasies meede jaagde om de andere te keeren. Zodra zaagen zij die bij ons waaren om de goederen te draagen niet, dat zij met de beesten op de loop gingen of zij naamen meede de loop agteraan, en jaagen de beesten en schaapen zoo sterk voor als zij maar doen konden, in het begin wilde men hun het vee laten behouden maar de zaak nader overwegende dorst men zulks niet te doen omreeden dat zij dan zouden denken dat men hun uit vrees het vee liet behouden en dan verder geweld doen. Wij gingen dus te paard zitten en agterhaalde hun een half uur gaans van ons; zodraa zaagen zij niet, dat men met de paarde in volle galop na hun toekwam en hun sterk begon te naaderen, of zij lieten het vee in de steek en liepen eeven sterk voort, maar wijl het ons om het vee niet te doen was, jaagden men verder voort, totdat men hun voor was, wanneer Pienaar van 't paard sprong; en ik hem zeide dat hij ongewaapend met de tolk na hun toegaan moest, want ik en Pienaar begrijpende dat zij anders niet zouden blijven staan, liet de twee geweeren bij ons blijven; zij dit ziende dat Pienaar en de tolk ook ongewapend was bleewe alle stille staan; Pienaar en de tolk gingen toen weer na hun toe, wees hun dat zij moeste gaan zitten, gelijk Pienaar ook zelfs deden. Zoals zij saaten reed ik te paard na hun en liet hun door de tolk vraagen, waarom zij zulks gedaan hadden, waarop zij niets andwoorden maar één uit de hoop zeide, dat het de capitein niet was, ik liet hun verder door den tolk seggen, dat zij geen vrees

1) Lees: zij.

2) Lees: de.

moesten hebben voor ons, want wij met geen oogmerk kwamen haar eenig leed te doen, en zo zij de beesten weeder wilde hebben, ik hun dezelfde vereerde, maar dat zij zorg moesten draagen van zo wat in 't vervolg niet weeder te doen aan ons, maar de zoogenaamde capitein zeide, dat hij de beesten niet weederom pretendeerden, en wij dezelve maar moesten behouden, daar waaren ook nog 2 beesten bij, die ik niet geruyld had, en geen kans ziende van dezelve van malkander te krijgen, zeide ik aan de capitein, dat ik hem voor de twee beesten ook kraalen en tabak zoude geeven en hij met mij naar de tent moest gaan, maar hij scheen daartoe geen ooren te hebben. Zij stonden de eenen en anderen voor en naar op, en gingen verder op de loop.

29 Jan. Des morgens waaren wij verpligt van concept te veranderen, Pienaar met 9 groote en één kleine Hottentot te sturen, wij wij de paarden die wij voor ons gedestineerd hadden om op te rijden, moesten afgeeven om de benoodigde provisie alsmeede kruyt, lood, kraalen en tabak daar op te laaden met order aan Pienaar, dat hij zijn reys Z.O. op moest vervorderen om tijding van Vreyn of Ynemand te krygen en van de natie, die hij in 't land vond te informeeren hoe ver de mijne van haar af leiden, waaruit zij hun koper smelten en wat voor cours heenen, en zo hij draagossen en slagvee te ruyl konde krijgen, zo veel dan moest ruylen, dat wij onze reys over land naar de Caap konde volvoeren; ik gaf hem meede tabak en kraalen om aan de Namagwas te geeven voor de twee beesten, die zij daags te vooren aan ons gelaaten hadden, dewijl Pienaar dezelfde cours heen moest waar haar kraal lag. Wij braaken des middags op, en gingen weeder naar boord, namen de geruilde beesten meede en ik gaf Pienaar op zijn reis de vijf schaapen meede.

Van den 29 Februarij 1) tot den 16 van de maand Februarij liet de heer Du Menie van tijd tot tijd walvisch vangen en stuurde nu en dan de boot om waater en brandhout te haalen, dat overal in meenigte langs het strand lag, dat uyt de rivier was koomen drijven. De zon wierd meede gepeild. Wij bevonden ons te zijn op 22 Gr: 45 minu: en laagen op 5½ vadem water ten anker. De baay scheen ongemeen vischrijk te zijn, het strand lag meede overdekt met beenen van Noordkapers, die door de Engelsche en Americaansche kapot gemaakt waaren. De Namagaswas 2) zag men meede van tijd tot tijd als de schuyt ging om visch te vangen of water te haalen

1) Lees Januarie.

2) Sic.

weeder bij ons koomen, die men dan weeder kleine presenten gaf.

17 Feb. Stuurde ik mijn slaavenjongen genaamd Orzon na de wal om voor mij en mijn broeder wat linnengoed te wassen. Gaf hem een schietgeweer meede, wyl men geen mens ongewaapend na de wal dorst zenden; des agtermiddags hoorden men dat die jongen was weggelooopen met al ons goed alsmeede ook met 't geweer, zonder dat een van ons kon nagaan om wat reeden.

18 Feb. Bevond ik mij niet wel te zijn, mijn broeder ging na de wal met oogmerk om te zien, of men de natie niet konde bevinden, dat er een gedrosd was en dat zij dezelve moesten zien te vangen, maar zij deeden alsof zij mijn broeder niet verstaan konden, zij gingen hem te zien, zen spoor na te zien, wat cours hij heen gelooopen was, mijn broeder vond toe al ons goed weeder, die de jongen in een zak bij malkander gedaan en op zijn spoor had laten liggen.

19 Feb. Ging de schuit na de wal om te visschen. De lieutenand bragd twee Namagwas meede aan boord, die wij verscheiden presenten gaven en stuurde hun daarmede aan de wal. Er waaren wel een dertig stuks, die niet van 't strand afgingen, zo lang wij die twee aan boord hadden, maar zo waaren die twee niet aan land gezet, of zij liepen zo hard voort als zij konden. Men zag gemelde twee door de anderen vervolgen en agterhaalen met presuntie om die goedere, die wij hungegeeven hadden weder hun te plunderen.

20 Feb. Des avonds hoorde wij twee schooten van de wal en een vuur branden. De schuit ging naar de wal en Pienaar kwam weer aan boord, hij was van een giftige spinnekop in zijn arm gestooken, hij had twee Hottentots bij zig die met hem meede van de reis kwaamen.

21 Feb. Verhaal van Pienaar. Nadat hij 29 Jan. van ons gegaan was, nam hij zijn cours Z.O. op, kwam des middags bij de kraal der Namagwas, die daags te vooren bij ons geweest was, vertrok dien zelfden dag weeder daar vandaan, vervorderde zijn cours O.Z.O. na een Platte berg van waar de Namagwas ons daags te vooren beduid hadden, dat bij de berg Namagwas kraale lag die vee hadden, maar konde den berg met den avond niet bereiken en bleeven zonder water campeeren. Des anderen daags 's morgens kreegen zij twee Dameras te zien, die door hun bekroopen wierden en verder goedschiks meede gingen! Hij wierd genoodzaakt van cours te veranderen, want de Dameras seiden aan hem, dat zij niet wisten, dat bij de voormelde Platteberg waater was, maar zo Pienaar hem ¹⁾ wilde, zij hun waater

---

1) Lees: het.
Linschoten XII.

zoude aanwijzen, hetwelk door Pienaar geaccepteerd wierd, en met hem meede ging; de cours, die hij met hun daar vandaan nam, was N.N.O. Zij bragten Pienaar des nagts om 2 uren bij een drooge rivier, daar zij een overvloed van goed versch waater kreegen, zij hadden zeedert van de laatste kraal Hottentotten geen water gehad tot na de rivier, dus bij 1) alle verdorst. Zij gingen de rivier twaalf daagen op om te hooren of zij geen narigt konden krijgen van Vreyn of eenige draagossen en slagtvee te ruylen en te verneemen, hoe ver men van de mijne af was, die aan de natie bekend waaren en wat cours heenen; er wierd door hun in 't Z.O. gewezen wel 12 à 14 schoften van ons. Na presumtie en onderregting van de natie zoude dezelve tusschen hier en de Beschermerbaay leggen. De natie zeide meede dat het niet in geen vijf jaaren geregend had en men van hier niet na de mijnen kost koomen, of het moest geregend hebben, wijl al de waaters van hier na de mijnen opgedroogt waaren, hetwelke Pienaar meede aan het veld konde zien, waar 't alles verdord en verbrand was door de droogte, welke rivier Pienaar dus om die reedene niet verlaaten dorst. Hij getuigde nimmer schooner drooge rivier gezien te hebben, welke rivier van onderen na boven zoo ver Pienaar op geweest was als een schoone vrugtbaare grasvallij uitmaakte om zommige plaatsn, wie drie quartier uur breed bewassen met een meenigte groote boomen, daar waeren wel tot 25 à 30 voet lang en die de dikte hadden van 5 vadem. Pienaar hadden meede gezien in de valleij wel drie honderd renosterossen en verscheide oliphanten, alsmeede gembokken, springbokken, buffels en leeuwen. Langs de rivier zoude men genoegzaam met ossen en waagens 't land hebben kunnen inkoomen, als men draagossen had te ruil gekreegen. De natie, of Dameras wisten meede aan Pienaar te zeggen, dat zij geen volkeren of natie, die aan haar bekend was ten N. of N.O. op zig 2) bevonden, maar wees aan Pienaar S.O. en oost, dat daar veel volk lag, die meede rijkelijk van beesten en schaapen voorzien waaren. Zij zeiden meede, dat er voorleedene jaar Christenen bij de mijn geweest waaren, dog ook weder vertrokken. Pienaar schoot twintig renosterossen en drie oliphanten zo voor hun gebruik als voor de natie, die er als de wolven op vielen als er eengeschooten wierd, en zij gingen er niet eer vandaan zo lang er nog een brok over schoot; zij schooten meede een onbekend beest, daar en gantsche troupe van bij elkander was, die de groote hadden van een bonte bok, blauw schimmel van

1) Lees: bijna.

2) Lees: zij.

couleur met lange swarte maanen, haar voor de borsd, een lange, swarte baard en een staard als van een paard met swarte pooten en binnenwaards geboogen hoornen. 1) Hij hadde meede vijf craalen Dammeras in de rivier aangetroffen, daar hij eenige koopere kraalen van ruylde, die zij zeiden uit de mijnen te weezen, daar zij hem na toe geweest hadden. Pienaar gaf tot zijne verwondering meede te kennen, dat de mans Hottentotte alle vet waaren, en de vrouwe en kinderen zoo maager, dat zij knap loopen konden, hij schreef het aan niets anders toe ass dat de mans gewoon zijn sterke te jaagen en nooyt iets thuyt te brengen als zij wat geschoote of gevangen hebben; of de vrouw of kinderen moeten bij toeval er bij koomen en dan moeten zij zig nog te vrede houden met hetgeen haar de mans geeven. Zij presenteerde Pienaar ook verscheiden van hun natie aan om te verruylen voor tabak en kraalen, hij wierd door lang aanhouden bewoogen twee kleine kinderen te ruilen die zij zeiden ouderloos te weesen, oud omtrent 8 en 9 jaaren en zo mager, dat zij bijna niet loopen kosten, pakten hun op de paarden en bragt ze meede aan boord; in zijn terugkomst een sterke dag gaans van het schip hadden zij een rhenoster geschooten. Pienaar zond van zijn Hottentots om daar vlees van voor hun te snijden, de Hottentots kwaamen vervolgens terug en verhaalden aan Pienaar, dat zij mijn jongen, Orson, gezien hadden, die hun wijs maakte, dat hij uit mijn order kwam om hun op te zoeken. Pienaar maakte daaruit op dat hij niet gedood was, liet hem door de knegt en de Hottentots met de drie paarden vervolgen, met ordre dat zij niet langer als agt daagen moesten uitblijven, en zo zij hun 2) dan nog niet hadden, dat zij dan maaken moesten aan boord van ons schip te koomen. Pienaar konde met hun niet meede gaan doordien hij voelde dat de beet van de spinnekop van dag tot dag toenam en erger wierd. 3)

22 Feb. Vroegen wij aan de heer du Menie voor een dag of drie de boot om na de mond van de rivier te gaan waar Pienaar langs opgegaan was, wij vertrokken des middags om 3 uren, maar konden nergens geen landingplaats krijgen, wij moesten weeder terug. Kwaamen des nagts om één uur tot omtrent over ons schip aan wal en bleeven daar campeeren.

23 Feb. Des morgens vroeg stuurde men drie van ons naar de

---

1) Een gnoe dus. Men kan er zich over verbazen dat de reizigers deze niet kenden, daar die, zoals hierboven werd meegedeeld (bl. 71), reeds door Gordon bekend was geworden.

2) Lees: hem.

3) Hier eindigt het verhaal van Pienaar.

mond van de rivier om te zien hoeverre dezelve van ons af lag met intentie om er dan over land naar toe te gaan om te zien of bij de mond zomtjids geen plaats was, daar men met een vaartuig landen kon. Zij kwaamen des avonds om 9 uuren weeder terug, zeggende dat zij geen landingsplaats gekregen hadden en dat de mond ruim 6 uuren N.N.W. van ons af gelegen was, kreege een kostelijke valey met zoet waater, daarbij vijff oude hutten stonden, die zij presumeerden dat voor de Engelsche en Amerikaansche opgeslaagen was, doordien zij continueel hier in de Walvischbaay waater vandaan gehaald hadde. Zij zaagen meede grote troupen wild, als olifanten, rhenoster ossen, gemsen, springbokken en zeiden dat de rivier meede eeven grasrijk was tot aan de mond.

24 Feb. Des smorgens gingen wij weeder aan boord.

26 Feb. Stuurde de heer Du Menie de schuit na de wal en liet de baaken ten zuyden van de baay steeken, vernoemde dezelve de Walvischbaay. 1) Wij hadden een extra mooye stille dag weer, mijn broeder vroeg aan de heer Dumenie de boot, om te zien of zij bij de mond niet landen kost, om van daar na de bossen te gaan, en te zien wat soort van hout dat daar groeijde. Pienaar die toen geberterd was door teengif, die men hem ingegeeven had 2), deed de reis meede.

27 Feb. Kwaamen zij weder aan boord. Mijn broeder was voor de mond van de rivier geweest maar konde geen landingplaats krijgen. De heer Du Menie stuurde meede de schuit naar de wal om te visschen. De manschappen wierden door de Namagwas aangerand, die het volk eerst de goederen en hunne messen afnamen en vervolgens tragten ook de seegen weg te neemen, hetwelk zij tragten tegen te gaan, maar wierd wel haast door hun belet, want zij waaren wel 60 man sterk alle gewapend; een van hun stak een der mattrouwen met een assegaij in de bil tot op het been en joeg de andere mattrouwen van de seegen weg. De heer Neeteling, die al de geweeren in de schuit had en een end weeg daar vandaan was, deed eenige schooten met de kogel over hun heen. Zij naamen toen alle de loop en lieten de seegen in de steek.

28 Feb. Zag men dat onze manschappen nog niet opdaagden, hierop broeder Dirk na de plaats te gaan 3) waar Pienaar het volk

---

1) Officieel werd blijkbaar de naam gegeven, die bij Amerikaanse schippers reeds gangbaar was, zij bet dan in het Engels.

2) Er waren dus hun vergiften bekend die als tegengif voor spinnebeet van nut waren.

3) De betekenis is: is broeder Dirk naar de plaats gegaan.

agteruit gelaaten had, en teffens te zien wat voor soort van hout in de rivier groeide.

1 *Maart*. Kwam de knegt Bruller met de gedroste jongen Orson aan boord met 2 Hottentots en een paard, hij hadde de twee paarden, die hij bij zig gehad had met een Hottentot de rivier afgezonden om het volk, die zij bij het goed gelaaten hadde te gaan waarschuwen, dat zij maaken moesten om 's anderen daags aan het schip te weezen. De knegt verhaalde dat hij nog ses uren verder op en hooger in de rivier de jongen gevangen had, die bij een Dameraskraal was, hij had volgens zijn seggen dag en nacht door gereeden om geen tijd te verliezen, verhaalde mede, dat de bosschen booven hun nog veel schoonder groeijen, meest rood en geel hout, ook swart ebbenhout, hij had wel een sestig Dammeras aangetroffen, die hooger op woonden als Pienaar geweest was, en hem zeiden, als hij nog 2 daagen de rivier opgegaan wou, een meenigte van vee zouden aantreffen als beesten en schaapen. Zij offereerden hem meede verscheide van hun natie te verruijlen, maar durfde zulks niet te doen. De rivier en de natie, die het vee bij zig zou hebben, weezen zij oostwaards van de plaats. Des avonds daagde broeder Dirk met Pienaar op, zij waaren drie uren ver van de rivier geweest, daar kreegen zij het spoor van de knegt Bruller zijn paarden en volk dat hij bij zig had, reeds na 't schip, wilde toen geen tijd verzuimen, maar kwam 's avonds aan boord en bragt een stuk rood hout meede, dat opgedreeven lag, liet hetzelfde aan de Hottentots zien en aan de knegt Bruller, die eenparig getuijgde, dat het van hetzelfde roodhout was, als in de rivier groeide; Pienaar verhaalde meede, dat de bossen 4 uren booven de mond van de rivier hun oorsprong neemen.

2 *Apr.*¹⁾ Kwaamen de overige van mijn Hottentots met de twee paarden.

3 *Apr.* Gingen onder zeil na de Caap.

8 *Apr.* Verrekt een van mijn paarden aan de paardeziekte. Eene ziekte, die in deeze tijd van het jaar door het gantsche land regeert. ²⁾

10 *Apr.* Kwaamen wij behouden terug aan de Caap.

(*Get.*) J. V. v. RHEENEN.

Accordeert met dies origineel.

(*Was get.*) EDS. DANIELS.

1) Vermoedelik is voor Apr. Maart te lezen.

2) Toen dus ook wel bekend.